

Děti, penze a pojištění

Jaroslav Vostatek

V řadě zemí vznikla situace, že „chybí“ děti, které by v budoucnu měly financovat veřejné penze svých rodičů. Proto dochází k posunům v rodinné politice, zejména ve službách a dávkách pro rodiny s malými dětmi. Především v Německu byly vypracovány studie, které požadují podstatnou reformu stávajícího průběžně financovaného sociálního důchodového pojištění a zavedení dětské penze jako nového penzijního pilíře. U nás se na půdě Odborné komise pro důchodovou reformu diskutují alternativní návrhy na promítnutí výchovy dětí do financování veřejných penzí. Cílem tohoto příspěvku je analyzovat dětskou penzi a podobné návrhy z pohledu sociálních modelů se zaměřením na německý a český penzijní systém a jejich odchylky od těchto modelů. Analýza dosavadní „mezigenerační smlouvy“ zahrnuje i analýzu obecných koncepcí starobního důchodu včetně otázek valorizace a indexace, jakož i stabilizační mechanismy u moderního typu sociálního důchodového pojištění.

Dětská penze

Pojem dětská penze (Kinderrente, child pension) může být klamný: nejde o penzi pro děti, ale „za děti“. Dětskou penzi se rozumí sociálně-politický projekt poskytování starobního důchodu rodičům se třemi a více dětmi, který již dlouho doporučují především Sinn a Werding. Dětská penze je koncipována jako univerzální dávka, nezávislá na příjmech. Rodiče s jedním dítětem podle této koncepce mají nárok na třetinovou dětskou penzi, rodičům se dvěma dětmi náleží dvě třetiny této penze. Bezdětní starci nedostanou nic, protože neinvestovali do pořízení a výchovy dětí. Dětská penze je centrálním stavebním kamenem příslušné důchodové reformy, která má odstranit znevýhodnění rodin a dětí ve stávajících průběžně financovaných systémech sociálního důchodového pojištění (Werding, 2014).

Zastánci konceptu dětské penze usilují o plnou či maximálně možnou úhradu rodičovských nákladů na výchovu dětí (investic do lidského kapitálu) z důchodového systému. Jako důvod se uvádí, že průběžně financované sociální důchodové pojištění jednostranně přerozděluje peníze od mladých generací ke starým generacím. Projevuje se to tak, že dnešní mladí do tohoto systému zaplatí na pojistném podstatně více, než kolik z něho dostanou v podobě budoucích penzí. Podle propočtů Ifo Institutu činí tento „fiskální přínos“ Němce, narozeného v roce 2000, do systému důchodového pojištění 77 600 EUR (Sinn, 2013). Příčinou je pokles fertility, prudký pokles počtu rodičích se děti v Německu a v řadě dalších zemí.

Sinn (2004) uvádí, že průběžně financovaný penzijní systém je pojištěním fertility a nástrojem pro nevděčné děti, které nechtějí platit penzi svým rodičům, což bylo Bismarckovým historickým motivem pro zavedení tohoto systému. Průběžně financovaný systém tak sám o sobě snižuje investice do lidského kapitálu, podle Sinna ho však lze zredukovat na dostatečně malý rozsah. Proto také dává přednost důchodové reformě před (dalším) zvyšováním státních výdajů ve prospěch rodin s dětmi. Současně si tímto způsobem „usnadňuje“ jím navrhovanou důchodovou reformu: německý bodový systém sociálního důchodového pojištění může existovat dál, „jen“ se

zmrazí sazba pojistného a státní dotace na dnešní úrovni, což při pokračujícím stárnutí německé populace povede k podstatnému snížení starobních důchodů - za 30 let bude jejich relativní reálná výše (náhradový poměr) poloviční. U rodičů má být tento pokles náhradového poměru eliminován dětskou penzí.

Bezdětní občané se mají podle zastánců konceptu dětské penze zajistit na stáří povinným soukromým pojištěním - nemá to pro ně být problém, protože - ve srovnání s rodiči vychovávajícími děti - nemají výdaje na výchovu dětí v nejšířším možném pojetí - tedy případně i včetně nákladů ušlé příležitosti v důsledku omezených výdělečných možností. Sinn (2013) předpokládá základní pojistné - pro bezdětné zaměstnance - na úrovni 6-8 % ze mzdy. „Normou“ v koncepci toho povinného soukromého pojištění je výchova tří dětí - rodiče tři děti nebudou pojistné platit. Při narození prvního dítěte se podle tohoto konceptu sníží sazba pojistného o třetinu a kromě toho se klientovi vyplatí jedna třetina dosavadních úspor. Výplata (třetiny) úspor tak může být použita k financování narozeného dítěte. Analogicky se má postupovat při narození druhého a třetího dítěte. Povinné soukromé starobní pojištění pro osoby s méně než třemi dětmi je třetím penzijním pilířem v německém projektu dětské penze.

Sinn opatrně nadhazuje úspěšnost francouzské populační politiky - využívání jeslí, školek a celodenních škol a francouzskou konstrukci daně z příjmů rodin (quotient familial), kdy se využívá přepočtu příjmů na „hlavu“, přičemž je výrazně podpořena výchova třetího dítěte tím, že toto a jen toto dítě se započítává stejně jako dospělý, kdežto ostatní děti jen polovinou. Podle takto přepočteného příjmu na hlavu se stanoví sazba (progresivní) daně z příjmů, které se podrobí celý příjem. Naproti tomu v Německu se u daně z příjmů používá daňového odpočtu na dítě (nezdanitelná část základu daně), v roce 2015 ve výši 7008 EUR ročně, s opcí přídatku na dítě (2208 EUR ročně na první a druhé dítě), je-li to pro rodinu výhodnější.

Propočty Ifo Institutu ukázaly, že státní daňová podpora na první dítě je v Německu výhodnější než ve Francii, naproti tomu u druhého a třetího dítěte je tato podpora výrazně vyšší ve Francii. Ještě více to platí

u rodin s nadprůměrnými příjmy, což je podle Sinna (2014) pozitivum - je žádoucí motivovat střední vrstvy, které poskytnou svým dětem lepší vzdělání. Jistá opatrnost ve využití francouzských zkušeností je podle Sinna dána tím, že se jedná částečně o opatření, založená na myšlence dvojí intervence státu, a proto mohou mít také nežádoucí vedlejší účinky. Mnoho mluví pro to, aby se stát v socializaci penzijních příspěvků, placených dětmi jejich rodičům, držel zkrátka (Sinn, 2014).

Werding (2014) vychází ze stejného konceptu dětské penze, je však v argumentaci podrobnější; uvedeme zde jen významnější odlišnosti: Reformy mají odstranit dnešní chybnou motivaci proti založení rodiny, autor přitom analyzuje dvě reformní opce: zavedení dětské penze a z hlediska rodin spravedlivou konstrukci pojistného na sociální důchodové pojištění. Werding se koncentruje na argumentaci ve prospěch dětské penze, u druhé opce jednoduše předpokládá převzetí konstrukce státní daňové podpory dětí, používané u daně z příjmů. Zavedení daňových odpočtů do konstrukce pojistného na důchodové pojištění je podle Werdinga okamžitým odbremeněním rodin s vyživovanými dětmi, nicméně se týká pouze klientů sociálního pojištění, vynucuje si zvýšení sazby pojistného a neřeší základní konstrukční chybu v průběžném penzijním systému. Místo daňových odpočtů by tak bylo možno uvažovat o univerzálních rodinných přídatcích. Obdobně přichází v úvahu rozšíření služeb pro rodiny - v denních zařízeních všeho druhu včetně celodenních škol. Werding se těmito variantami dále nezabývá - s odůvodněním, že se jimi neodstraní konstrukční chyby v sociálním důchodovém pojištění.

V povinném soukromém důchodovém pojištění předpokládá Werding plnou sazbu pojistného ve výši 9 % (při dvou dětech 6 %, s jedním vyživovaným dítětem 3 %). Dále počítá se zvýšením reálných investičních výnosů na „dřívější“ úroveň 3 % ročně, od roku 2015. Dosavadní sociální starobní pojištění by podle Werdinga mělo být transformováno na základní penzi, což by mohlo znamenat i přechod na koncept amerického „sociálního zabezpečení“ (se zásadním důrazem na přerozdělování ve prospěch nízkopříjmových klientů), nebo i uplatnění koncepce univerzálního (rovného) důchodu (Werding, 2014).

Cigno (2009) uvádí, že jsou důvody pro existenci veřejného penzijního systému, a klade si otázku, zda máme argumenty pro průběžný (pay-as-you-go, PAYG) penzijní systém. A odpovídá si, že důvody nejsou, protože v takovém systému narození dítěte přináší výhody všem aktuálně ekonomicky aktivním lidem, protože zde bude jedna osoba navíc, která bude platit příspěvky, až oni budou v důchodu. Takto generovaná externalita by byla menší, kdyby byl (veřejný) systém plně kapitalizovaný (fully funded, FF). Cigno dodává, že to není dobrým důvodem pro přechod od PAYG k FF, protože náklady na financování penzí tranzitivní generace, jejíž příspěvky sloužily k úhradě penzí předchozí generace, by jim nikdy nebyly uhrazeny. Konvenční penzijní systémy mají prý konstrukční vadu, která způsobuje jejich finanční neudržitelnost a je zdrojem neefektivnosti hospodářství jako celku. Cigno (2009) koncipuje „druhou nejlepší“ politiku, s veřejným penzijním systémem se dvěma paralelními pilíři:

- Konvenční Bismarckovský systém, umožňující jednotlivcům získat penzi prací a placením pojistného obvyklým způsobem, a
- Nekonvenční systém, umožňující lidem získat penzi tím, že budou mít děti a budou investovat čas a peníze do jejich lidského kapitálu.

Podle Cigna (2009) by jednotlivci měli mít svobodu volby mezi těmito dvěma systémy, jak budou chtít. Tato svoboda volby by dvojice a jednotlivce měla pobídnout ke specializaci buď na výchovu dětí, nebo spojení podle osobních komparativních výhod. Podle Cigna malé prvky jeho návrhu již existují v některých penzijních systémech. Konkrétně má na mysli „dotace fertility založené v penzích ve Francii, Švédsku a Německu - doby výchovy dětí (náhradní doby pojištění) pro matky či otce, kteří se stáhli z trhu práce, aby mohli pečovat o dítě s fiktivním příspěvkem na penzi.

V Česku byl v roce 2004 publikován návrh skupiny expertů ING Group na zavedení dětské penze. Ti navrhuji stávající český pilíř veřejných penzí postupně nahradit dvěma novými pilíři zhruba stejného významu: dětskou penzí a povinnou soukromou penzí (Hyzl a kol., 2004):

- Dětská penze je PAYG systém, všichni ekonomicky aktivní platí příspěvky na penze svých rodičů, plnou výši dětské penze (asi 50 % průměrného celostátního výdělků) obdrží ti, kteří vychovali aspoň 3 děti. Rodiče s jedním a dvěma dětmi obdrží krácený důchod.
- Povinný soukromý důchodový pilíř je FF, příspěvkově definovaný (DC). Plné příspěvky platí klienti, kteří nevyživují žádné dítě, např. 12 % ze mzdy. Klienti s jedním vyživovaným dítětem by mohli platit např. 9 %, se dvěma těmito dětmi 6 % a se třemi a více dětmi 3 % ze mzdy. Alternativně by podle autorů rodiče se třemi vyživovanými dětmi nemuseli platit žádné příspěvky.

Hyzl a kol. (2004) neuvádějí žádnou bibliografii (kromě názvu článku v anglickém tý-

deníku Economist), ze způsobu argumentace je však zřejmá znalost starších prací Sinna či jiných protagonistů dětské penze. Termín dětská penze přitom nepoužívají; jejich práce má podtitulek „inovativní přístup“.

Fenge a Weiszäcker (2006), na rozdíl např. od Hyzla a kol., docházejí k závěru, že dětská penze by nikdy neměla zcela nahradit Bismarckovský penzijní systém v nejvíce relevantním případě, když děti jsou komplementární k volnému času než ke spotřebním statkům. Mix obou penzijních systémů by vybalancoval distorze nabídky práce a fertility a vyprodukoval druhé nejlepší optimum. Vedle toho docházejí tito autoři i k závěru, že alternativní opatření rodinné politiky v rámci penzijního systému - jako odpočet nákladů výchovy od penzijních příspěvků - nebo mimo penzijní systém - jako přídavky na děti - jsou ekvivalentními nástroji stimulace fertility. Velký význam přikládám rovněž závěrečným poznámkám těchto autorů: „Dětské penze vytvářejí finanční motivaci relativně pozdě v životním cyklu jednotlivce. Jsou tak rovnocenné jiným nástrojům rodinné politiky, které pomáhají rodinám dříve v životě, jen pokud jsou kapitálové trhy perfektní. ... Zavedení dětské penze je příslibem pomoci rodinám v daleké budoucnosti po 30 letech a podobně. Je to dlouhý časový horizont, v němž budoucí vlády tuto politiku mohou revokovat. Jiná finanční pomoc s okamžitou realizací je spolehlivější a tudíž může účinněji ovlivnit fertilitu“ (Fenge, Weiszäcker, 2006).

V Česku bylo či je zastánců dětské penze jen velmi málo, kromě již výše zmíněného týmu ING, kde hlavním předmětem zájmu mohlo být zavedení povinného soukromého penzijního spoření. V roce 2011 byl prezentován (alternativní) návrh reformy think tanku CESTA, v němž se doporučuje modifikace současného PAYG systému na „dětský a příspěvkový“ (Child & Contribution) PAYG systém. Dosavadní pojistné na důchodové pojištění, které je příjmem státního rozpočtu (nikoliv sociální penzijní pojišťovny), bez jakéhokoliv účelového určení na penze, by podle tohoto návrhu mělo být diferencováno podle počtu vyživovaných dětí, např. takto: základní sazba - pojistné na starobní pojištění pro bezdětné - by byla 18 % ze mzdy, snížená sazba pro rodiče jednoho vyživovaného dítěte 13 %, při dvou dětech 9 %, při třech dětech 6 %, při čtyřech a více dětech 4 % ze mzdy. Současně byla navržena diference sazby procentní výměry starobního důchodu za každý rok pojištění (dnes 1,5 %) podle počtu vychovaných dětí (Rusý a kol., 2011). Fakticky se tak jedná o integraci konceptu dětské penze do stávajícího PAYG systému. Hampl (2013) doporučuje vyjít ze společenského ocenění nákladů na děti a „narovnat“ přirozené ekonomické vztahy mezi generacemi. Tohoto cíle se má dosáhnout dvěma cestami: odpočtem „investic do lidského kapitálu“ (spotřeby dětí odhadnuté podílem ze spotřeby rodiny) od základu daně z příjmů a pojistných veřejných pojištění a navýšením základu pro výpočet důchodu rodičů např. o 30 % za každé dítě. V obecné rovině se jedná o analogii návrhu týmu CESTA.

V modifikované podobě se v Česku lze s dětskou penzí setkat dodnes, v intenzivní podobě na jednáních Odborné komise pro důchodovou reformu, ustavené v roce 2014 při Ministerstvu práce a sociálních věcí. Tato komise v prosinci 2014 odmítla Hampl navrženou diferenciaci sazeb pojistného na důchodové pojištění (bezdětní: + 2 %, rodiče se dvěma dětmi - 2 %, se třemi a více dětmi - 4 % ze mzdy). Koncept dětského důchodu tak zde byla redukována na diferenciaci pojistného podle počtu vyživovaných dětí. Při jednáních přitom Hampl mj. vyzdvihoval francouzskou konstrukci daně z příjmů.

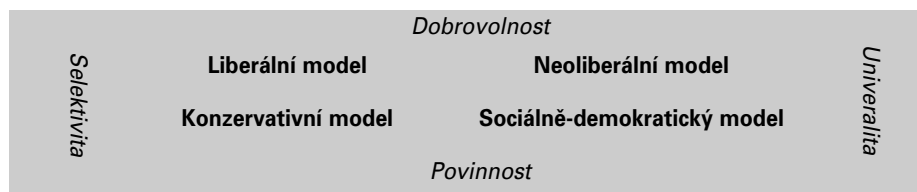
Slovensko je jedinou zemí, v níž došlo k diferenciaci pojistného na starobní důchodové pojištění podle počtu vyživovaných dětí. Sleva za každé dítě - jen u jednoho z rodičů - byla 0,5 % ze mzdy (maximálně 4 % za všechny děti), v letech 2004 a 2005. Sleva byla zavedena na základě poslaneckého návrhu, přes odpor Ministerstva práce, sociálních věcí a rodiny; mj. se netýkala OSVČ. Po dvou letech byla zrušena se souběžným zvýšením daňového zvýhodnění na vyživované dítě. Diferenciace pojistného podle počtu dětí tak skončila jako zbytečná a nespravedlivá komplikace systému podpory rodin s vyživovanými dětmi (Holub, Šlapák, 2010). Můžeme z toho vyvodit či potvrdit poučení, že nahodile vznikající návrhy na nové formy podpory rodin s dětmi přinášejí více škody než užitku. Celý koncept dětské penze i jeho „zkrácené“ varianty je vždy třeba analyzovat v kontextu celého systému sociální a rodinné politiky.

Sociální modely a dětská penze

Ve světě se vytvořila celá řada různých penzijních systémů, které jsou výsledkem historického vývoje sociální politiky v příslušných zemích. Je možno mezi nimi vysledovat několik charakteristických systémů, které lze považovat za aplikaci základních sociálních modelů (welfare regimes), jak je vymezil Esping-Andersen (1990). Ten rozlišuje liberální, konzervativní a sociálně-demokratický sociální model; k tomu přidáme ještě neoliberální model, který vznikl klonováním liberálního penzijního modelu podle chilského vzoru. Vycházíme z toho, že volba mezi těmito sociálními modely je veřejnou volbou ve smyslu moderní veřejné politiky. Obsah této veřejné volby lze schematicky vyjádřit jako volbu mezi povinností a dobrovolností a současně i jako volbu mezi univerzalitou a selektivitou sociálního systému - viz obrázek č. 1. Ideálně by tak každý penzijní systém měl vycházet z jednoho z uvedených sociálních modelů. To je zvlášť významné např. v Česku, kde penzijní systém po roce 1990 doznal různých transformací, bez snahy o „zavedení“ jakéhokoliv srozumitelného paradigmatu - především v základním penzijním pilíři.

Liberální sociální model je nejjednodušší - v jeho klasické podobě totiž neexistuje žádná veřejná penze, každý se měl i na stáří postarat o sebe sám. Pokud to výjimečně „nevyšlo“, tak zde byla rodina, charitativní instituce a sociální pomoc obcí v podobě

Obrázek č. 1: Typologie základních sociálních modelů

Pramen: vlastní zpracování

starobinců a jiné sociální pomoci. Moderní liberální model zahrnuje univerzální (rovný) nebo testovaný důchod, bez placení příspěvků a financovaný z daní. Z tohoto modelu ve vyspělých zemích zůstal solidární penzijní pilíř s uvedenými alternativními produkty, jejichž výhradním účelem je částečné či plně odstranění chudoby starých osob (Vostatek, 2014). Ve všech příslušných zemích přibyl - v různých časových obdobích - nový podstatný pilíř soukromého penzijního spoření - povinný, nebo s robustní státní podporou („soft compulsion“ = „měkká povinnost“), což je v rozporu s moderním liberálním sociálním modelem a naopak v souladu s neoliberálním modelem.

Typickým rysem konzervativních penzijních modelů je segmentace podle sociálních či jiných skupin obyvatelstva. Jedním ze segmentů může být systém pro státní zaměstnance, s penzemi až do výše jejich posledního platu. Ostatní sociální skupiny mají zpravidla průběžně financované systémy sociálního pojištění, nebo plně kapitalizované kvazipovinné systémy podnikových penzí. První systém sociálního důchodového pojištění (pro dělnictvo) vznikl v Německu od roku 1891, jeho koncepce a konstrukce byla ale dosti jiná, než v dnešním Německu či třeba Rakousku. Původní, skutečná bismarckovská koncepce financování dělnického starobního pojištění byla fondově financovaná (FF), s významnou univerzální základní výměrou, se státním univerzálním přídatkem a zvláště starobní důchody byly velmi nízké. Také platilo, že důchod starobní jest důchod invalidní, jen není třeba invaliditu zkoumat - ještě dlouho poté, v Československu od roku 1926.

Dnešní Německo má i nadále segmentované penzijní systémy, včetně penzí pro státní úředníky, financovaných z daní; dva hlavní systémy sociálního důchodového pojištění (dělnický a úřednický - v soukromém sektoru) jsou ale již sloučené do jednoho systému. Zásadní odklon od fondového financování byl v západním Německu učiněn počínaje rokem 1957 (Adenauerova reforma); zdůrazňují to proto, že některé studie uvádějí, že průběžný systém financování fungoval od dob Bismarcka. A také platí, že základní pilíř konzervativního sociálního modelu by mohl fungovat i dnes jako fondový systém. Přejít k průběžnému financování byl věcí ekonomické racionality v tehdejších podmínkách, samozřejmě podmíněné i podstatným nárůstem úlohy státu v zemích s konzervativním modelem, jenž se projevil i vznikem koncepce „generační smlouvy“. K celkovému penzijnímu systému ještě dodejme, že „druhým“

penzijním pilířem v těchto zemích jsou podnikové penze; v Německu ponejvíce pouze s „účetními rezervami“, nikoliv tedy plně kapitalizované ve smyslu soukromého pojištění. A i v Německu mají solidární penzijní pilíř, nazývaný základním zabezpečením (Grundsicherung) - jde o speciální systém sociální pomoci pro seniory.

Sociálně demokratický penzijní model obsahuje dnes univerzální sociální pojištění, doplněné významným solidárním pilířem. V praxi konzervativní a sociálně demokratické systémy konvergují k univerzálnímu sociálnímu pojištění, doplněnému podnikovými penzemi a solidárním pilířem.

Neoliberální penzijní model byl původně definován jako kombinace pilíře povinného soukromého spoření a solidárního pilíře. V praxi bylo vyvinuto několik metod „měkkého“ (místo na „tvrdo“) povinného spoření: opt-out (opce vstupu bez možnosti návratu), auto-enrolment (automatické zahrnutí do systému s omezenou možností výslovného odmítnutí), matching contributions (příspěvek zaměstnavatele či státu k příspěvku účastníka). Základním problémem neoliberálních systémů je jejich režie, jednoduchým benchmarkem k těmto systémům je plně kapitalizovaný univerzální systém sociálního pojištění, ne průběžně financovaný systém veřejných penzí. Penzijní reformy ve více zemích vedly k plné či částečné privatizaci veřejných penzí, s velkými fiskálními důsledky.

Koncept dětské penze nezapadá do žádného z uvedených základních sociálních modelů. Zamýšleli jsme se nad tím, zda by dětská penze nemohla být složkou jakéhosi neomerkantilistického modelu, došli jsme ale k závěru, že je to nepatřičné již z toho důvodu, že nikde žádná dětská penze neexistuje. Ani jako systém, ani jako pilíř. Čistě ideologicky vzato by dětská penze mohla zapadat do konzervativního sociálního modelu - protože právě tento model se výrazně odvolává na úlohu rodiny v sociálním zabezpečení; v dávkových systémech se to ale zase tolik neprojevuje. To bychom mohli dětskou penzi dát stejně dobře i do sociálně-demokratického sociálního modelu. Nezbyvá proto nic jiného, než analyzovat argumentaci autorů projektu dětské penze, především v Německu, bez ohledu na sociální modely.

Mezigenerační smlouva a dětská penze

Nějaká sociální mezigenerační „smlouva“ je obsažena ve všech sociálních modelech. V evropských sociálních státech (welfare states) je sociální smlouva primárně

smlouvou o veřejných penzích mezi věkovými kohortami (Walker a kol., 1996). Redistribuce bohatství mezi generacemi je účelem mezigenerační smlouvy (Kreuter a kol., 2014).

Pojem mezigenerační smlouva bývá zjednodušeně interpretován jako charakteristika průběžného systému, zavedeného např. v západním Německu od roku 1957. Naproti tomu fondový systém bývá často charakterizován tak, že důchody závisejí výhradně na příspěvcích klienta, přitom mezi fondovými systémy jsou v praxi velké rozdíly v mezigenerační redistribuci. Nelze ignorovat ani vliv válek, krizí a jiných (z pohledu penzijních systémů) nahodilých událostí. To nevylučuje jistou účelnost vzniku pojmu generační či mezigenerační smlouva v souvislosti se západoněmeckou důchodovou reformou od roku 1957. Mohla to být výstižná, transparentní politická či ideologická charakteristika této reformy. Zásadní otázkou ale dnes je, zda takto „vzniklá“ mezigenerační smlouva je v dnešním Německu zásadním problémem, který by měl být řešen např. zavedením dětské penze.

Bez zajímavosti není to, že významným podkladem pro Adenauerovu reformu byl „Schreiberův plán“, který zahrnoval přechod k průběžnému systému a podstatné zvýšení starobních důchodů zejména v dělnickém důchodovém pojištění. Adenauer ale neakceptoval např. Schreiberův návrh na přechod na univerzální sociální důchodové pojištění (i pro státní úředníky!); sjednotily se „pouze“ podmínky v dělnickém a úřednickém systému sociálního pojištění. A neakceptoval také Schreiberův plán na zavedení dětské penze, což měly být přídatky na děti (do věku 20 let) stanovené procentem z příjmu živitele, financované příspěvky osob starších 35 let - se sázkami z pracovních příjmů, diferencovanými podle rodinného stavu a počtu vyživovaných dětí (muž se 6 a více dětmi: sazba 0 %); vše zakomponováno do sociálního důchodového pojištění (nikoliv tedy jako samostatné rodinné pojištění). Schreiber pojímal svůj reformní návrh jako třígenerační smlouvu, s „plnými“ důchody (po celoživotním zaměstnání) na úrovni 50 % hrubé mzdy (Schreiber, 1955), Adenauer prosadil dvougenerační smlouvu s plnými důchody ve výši 70 % hrubé mzdy.

Sociální důchodové pojištění před Adenauerovou reformou bylo dávkově definovaným (DB) systémem, po ní také. Hlavním rozdílem pro klienty bylo podstatné zvýšení dosavadních i nově přiznávaných důchodů, což úzce souviselo s tehdejším hospodářským zážrakem v západním Německu. I v jiných západních zemích se tehdy podstatně změnila celá hospodářská a sociální politika.

Různé produkty sociálního i soukromého starobního pojištění vedou k odlišné mezigenerační redistribuci. Pomineme-li mimořádné události, tak bychom mohli rámcově říci, že fondová příspěvkově definovaná (DC) penze bez daňových výhod nepřerodí napříč generacemi. „To je ale samo o sobě distribuční volbou. Podstatné je to, že rozhodnutí, že systém má být spíše fon-

dový než průběžný, je nutně také rozhodnutím o mezigeneračním rozdělení příjmů. Někteří lidé z toho nevyhnutelně vyjdou lépe, jiní hůře“ (Barr, Diamond, 2008).

Modelově vzato byly původní systémy sociálního důchodového pojištění typu DB, bez indexace penzí, v podmínkách celkové stability cen. Nové systémy byly také typu DB, ale již s indexací důchodů, v podmínkách systémového růstu spotřebitelských cen (např. „plíživá“ inflace). Starobní důchody se podstatně zvýšily a začaly se vyplácet stále déle. Přitom výpočet důchodu v DB systému se v typickém případě odvíjel od („finálních“) výdělků v posledních letech před odchodem do důchodu - to dříve řekneme příliš „nevaldilo“, kdežto v nových podmínkách rychlejšího růstu reálných mezd to samo o sobě vedlo k významnému růstu důchodů. Po několika desetiletích se v těchto směrech výrazně změnila situace i v rozsahu redistribuce v rámci mezigenerační smlouvy. A k tomu všemu ještě došlo k poklesu porodnosti. A začalo se znovu diskutovat o produktech sociálního starobního pojištění a o jejich parametrech. Přispěla k tomu i globalizace ekonomiky, rozmach soukromého penzijního spoření v jeho různých podobách a také v různých penzijních pilířích.

V sociálním starobním pojištění došlo v posledních dvou desetiletích k posílení pojistných prvků, zejména vazby na výděly či zaplacené pojistné. (Základní výměra důchodu, např. v české podobě, je z tohoto pohledu vysloveně archaická konstrukce.) Od „finálních“ výdělků se přešlo k průměrnému celoživotnímu výdělku - jde o základ, z něhož se vypočítává důchod v DB systému. A za tohoto stavu je zásadní otázkou, jak koncipovat valorizaci důchodových nároků a indexaci již přiznaných důchodů. Právě v problematice valorizace a indexace se do značné míry může skrývat problematika případné aktualizace mezigenerační smlouvy. V těchto souvislostech došlo i ke vzniku nových produktů veřejného penzijního pojištění: jsou jimi tzv. bodový systém a nefinanční (nacionální) příspěvkově definovaný (NDC) systém. V úvahu též přichází - minimálně modelově - i návrat či přechod k fondovému systému, ať již typu FDB či FDC (F = finanční, fondový).

Německo má bodový systém od roku 1992; jeho základním principem je to, že výše starobního důchodu pojištěnce v daném roce (vždy od července) je dána součinem dvou hodnot:

- počtu bodů, které pojištěnec „nasbíral“ v době pojištění, přitom 1 bod získá, když jeho výdělek (z něhož platí pojistné) v daném roce je ve výši 100 % celostátního průměrného výdělku (PM); pokud tedy např. v roce 2014 měl mzdu ve výši 92 % PM, tak za tento rok dostane 0,92 bodu;
- hodnoty penzijního bodu, která je stanovena zákonem (modelově podle vzorce).

Modelovou výhodou bodového systému je integrace valorizace výdělků a indexace přiznaných důchodů a i vysoká transparentnost. Ve většině zemí OECD s DB systémem se dělá stoprocentní valorizace výdělků po-

jištěnců pro účely výpočtu důchodu a kombinovaná indexace vyplácených důchodů podle vývoje spotřebitelských cen a průměrných celostátních výdělků, což není systémově logické. Valorizace a indexace podle vývoje PM - ve vztahu ke generační smlouvě - znamená, že ekonomicky aktivní generace se „dělí“ o růst životní úrovně s generací důchodců. Plátcí pojistného by se takto „děliti“ nemuseli - mohli by razit tezi, že důchody by měly odpovídat mzdové úrovni v době placení pojistného: valorizace i indexace by se mohla provádět pouze podle vývoje spotřebitelských cen (popř. podle vývoje životních nákladů důchodců). Obecně řečeno, rozhodnutí je věcí veřejné volby.

V ideálním bodovém systému sociálního důchodového pojištění by valorizace i indexace měla být prováděna podle vývoje nominálního průměrného celostátního výdělku. Pro důchodce je to nejméně výhodná varianta - z tohoto pohledu by šlo o ideální a transparentní DB systém. Takový systém si ovšem (ani) Německo nemůže dovolit - již s ohledem na demografický vývoj. Průběžný systém je navíc velmi citlivý na ekonomický vývoj, který se bezprostředně promítá v jeho příjmech a z tohoto pohledu je nutně mít rezervní fond průběžného systému, popř. obecnější státní fond (jako např. v Norsku).

Německo modifikovalo bodový systém zavedením korekčních koeficientů, postupně snižujících úroveň důchodu oproti úrovni mezd. Obecně by stačil jeden korekční koeficient, Německo zavedlo postupně dva korekční koeficienty - lze to vysvětlit jen dílčí neoliberální tendencí, zavedením tzv. Riesterovy penze s příspěvkem klienta ve výši 4 % ze mzdy („měkká“ povinnost - robustní státní dotace na klienta a v Německu i na jeho děti). Politické reprezentace stanovily strop pro budoucí růst sazeb pojistného na sociální důchodové pojištění a také pro budoucí růst státních dotací tohoto systému. (Částečným odůvodněním těchto dotací je státní financování nepojistných prvků tohoto systému - např. náhradních dob za dobu péče o malé dítě; za tuto péči se přidělují body.) To ovšem znamená, že korekční koeficient, používaný při odvození hodnoty penzijního bodu v nastávajícím roce z hodnoty bodu ve stávajícím roce, v zásadě plně respektuje demografický a ekonomický vývoj. To fakticky podstatně modifikuje německý bodový systém - do té míry, že němečtí vědci po reformě z roku 2001 změnili klasifikaci německého sociálního důchodového pojištění ze systému DB - na systém DC (Schmähl, 2002).

Z analýzy penzijních sociálních modelů víme, že obecně vzato může být dnešní veřejný pilíř s plnou vazbou penzí na výděly financován nejen průběžně, ale i fondově a také jako průběžný systém s rezervním fondem (tj. kombinace průběžného a fondového financování). Dlouhodobý výzkum této problematiky pod vedením expertů Světové banky dospěl mj. k doporučení, aby základním penzijním pilířem byl systém NDC s těmito dalšími hlavními závěry (Holzmann a kol., 2012):

- Zřídit rezervní fond s cílem zaručit likviditu.
- Přijmout explicitní stabilizační mechanismus s cílem garantovat solventnost.
- Vytvořit explicitní mechanismus pro sdílení systémového rizika dlouhověkosti.

Systémy NDC jsou nyní v období svého dospívání, koncept byl zaveden do praxe v řadě zemí, počínaje polovinou 90. let a klíčové součásti systému NDC byly nedávno zavedeny v dalších zemích. Tento inovativní koncept nefondových osobních účtů vzbudil velké naděje v době, kdy se svět zdál být v patové situaci mezi drobnými reformami skomirajících tradičních dávkově definovaných systémů a zaváděním systémů fondových osobních účtů (Holzmann a kol., 2012).

V obecné rovině by tedy neměly být zásadní problémy s aplikací NDC - moderního systému sociálního starobního pojištění: „jen“ je třeba patřičně nastavit uvedené mechanismy. Totéž by mělo platit i pro Německo, s jeho bodovým systémem, který je velmi blízký systému NDC. Výše jsme uvedli, že podle propočtů Ifo Institutu „fiskální přínos“ průměrného Němce, narozeného v roce 2000, do systému důchodového pojištění činí 77 600 EUR. Tak tomu v modelu NDC být nemůže. A je otázkou, kde je chyba. Sinn (2013) uvádí, že jde o diskontovanou hodnotu, s diskontní sazbou 3,5 % ročně reálně. To samo o sobě může být zásadní problém, protože z pohledu seniorů je nepodkořitelnou mezí mít důchod ze sociálního pojištění odvozený z reálné mzdy, z níž platili pojistné. Tomu by odpovídala diskontní sazba 0 % ročně reálně. Pak je také otázkou, zda se obdobný problém neskrývá v extrapolaci dnešního německého bodového systému s jeho korekčními koeficienty, které byly fakticky dosti měněny i z roku na rok. To neumím posoudit, v každém případě by ovšem měl stát zajistit, aby tyto penze minimálně odpovídaly reálné hodnotě zaplaceného pojistného.

Schneider (2011) došel k závěru, že v Česku máme vysokou míru mezigeneračního přerozdělování, na kterou doplácí mladé generace. Např. muži narození v roce 2008 podle něho mohou očekávat, že do systému odvedou trojnásobek (297 %) toho, co jim bude vyplaceno na důchodech; pro ženy platí dvojnásobek (203 %). Schneider neuvádí metodiku výpočtu, takže nevíme, jak přišel k závěru o diskriminaci mladých v řádu trojnásobku a dvojnásobku; pouze z názvu jednoho grafu vyplývá, že se používá diskontování (výpočet čisté současné hodnoty příspěvků a penzí). MPSV se proti výpočtům Schneidera tvrdě ohradilo. Kvalitu studie označilo za nízkou a značně zavádějící. Ministerstvo uvádí relaci mezi zaplaceným pojistným a starobními důchody formou vnitřního výnosového procenta, které je vyšší než modelově předpokládaná inflace (2 %), z čehož plyne, že placení pojistného do stávajícího průběžného systému je výnosnou „investicí“ (MPSV, 2011). Demografická situace i prognóza v Česku je přitom jen o málo lepší než v Německu. Soudím proto, že i německý

systém sociálního důchodového pojištění je dlouhodobě udržitelný a není třeba ho ani částečně nahrazovat soukromým penzijním spořením - ať již by toto spoření bylo povinné „natvrdo“ či „naměkko“.

Mezigenerační smlouva, jako symbolické vyjádření obsahu průběžného systému, doznala parametrických změn v důsledku demografického a ekonomického vývoje v minulých letech a tyto změny lze očekávat i do budoucna. Novým podmínkám daleko více vyhovuje systém NDC jako moderní systém sociálního starobního pojištění, s mechanismy zajišťujícími jeho stabilitu. Díky expertům Světové banky je k dispozici i know-how přechodu k NDC. Není třeba se snažit koncipovat třígenerační smlouvu, která by zahrnovala i dětskou penzi jako nový penzijní pilíř. Stejně tak není třeba zřizovat neoliberalní penzijní pilíř, postavený na principu tvrdé či měkké povinnosti.

Ocenění péče o děti a rodinná politika

Součástí systémů sociálního důchodového pojištění je standardně náhradní doba pojištění za dobu péče o (malé) děti: jedinou otázkou zde je, jak má být tato náhradní doba konstruována a jak má být štedrá. A zde je samozřejmě i prostor pro sociální politiku, nikoliv nutně však pro populační politiku - i když se to špatně odděluje. Odmítnout náhradní doby pojištění za péči o dítě nelze - v rámci konzervativního i sociálně-demokratického sociálního modelu, protože oba tyto modely „pracují“ se sociálním pojištěním. Jediným „problémem“ zde může být to, že konzervativní model potenciálně zahrnuje nejen např. separátní zabezpečení státních úředníků, ale i různé systémy samotného sociálního pojištění, takže systémů náhradních dob a podobných institutů by mohlo či mělo být více. Moderní „konzervativci“ více či méně tíhnou k sociálně-demokratismu, protože stále hůře mohou vysvětlovat, proč systém veřejného starobního zabezpečení nemá být univerzální.

Náhradní doba pojištění za péči o malé dítě by mohla být omezena až na minimum cca 6 týdnů, pokud by kritériem byla „pracovní neschopnost“ matky po porodu, daná zdravotními hledisky. Modelově totiž rodička-pojištěnka může nastoupit do zaměstnání řekněme po šestinedělí, jediné je třeba nějak zajistit možnost kojení po této době (přestávky na kojení jsou součástí legislativy). Tato extrémní, mezní varianta by ani nemusela vyžadovat existenci náhradní doby pojištění za péči o novorozence, pokud by se z nemocenské dávky platilo pojistné na důchodové pojištění. V zemích s placenou mateřskou dovolenou je dnes počet týdnů dovolené vyšší než 6, což je dáno i tím, že pracovní neschopnost uvedeného typu modelově zahrnuje i několik (např. 6) týdnů před očekávaným datem porodu. Evropská unie směřuje k výplatě mateřské dávky ve výši plné mzdy po dobu 18–20 týdnů. I to samo o sobě umožňuje obejít se bez náhradní

doby za péči o malé děti - ostatně konstrukčně jde spíše o dobu pracovní neschopnosti matky, než o péči o dítě. Praktické řešení po dobu až 20 týdnů bude vždy brát zřetel na konkrétní podobu sociálního důchodového i nemocenského pojištění v dané zemi.

Nezbytně nutná (naléhavě potřebná) doba individuální péče o malé dítě v rodině trvá do věku 1–2 roky. Při troše velkorysosti tuto dobu můžeme rovnou zaokrouhlit na 2 roky, což je v podstatě „norma“ EU. Z tohoto pohledu se tak dostaneme k náhradní době pojištění za dobu péče o dítě v délce 2 roky. A také k otázce, zda by neměla být honorována péče o malé dítě do věku 2 let i těm matkám či (anebo) otcům (popř. oběma najednou), kteří nejsou účastníky systému sociálního pojištění. A hned k tomu můžeme dodat, že z převažujícího hlediska rodinné či populační politiky jsou daleko významnější dávky pro rodiny s malými dětmi, než náhradní doba v důchodovém pojištění. Obecněji můžeme konstatovat: „pro každou úroveň rozpočtové podpory péče o děti je obecnou otázkou pro tvůrce politiky, zda taková podpora má mít formu příjmu v době poskytování péče (což je často doba, kdy rodinné zdroje jsou napjaté) nebo budoucího příjmu ve formě penze“ (Barr, Diamond, 2008).

V Německu má náhradní doba pojištění za péči jednoduchou podobu, s příspěvním bodového systému sociálního starobního pojištění: jeden rodič (zpravidla matka) má nárok na 3 body (2 body u dětí narozených před rokem 1992) navíc za každé dítě. V Česku a ve Švédsku se započítávají za jedno dítě až 4 roky náhradní doby pojištění. Ve Švédsku si žena se třemi dětmi může vzít plně placenou rodičovskou dovolenou po dobu 4 let a navíc se jí do penze započtou imputované výdělky za 12 let (Marin, 2013). Ve Švédsku stát platí příspěvky za péči o malé děti v době této péče, částky se přičítají na konto rodiče v systému NDC a peníze se uloží do rezervního fondu NDC. U nás se nic nepřevádí, ani neúčtuje. V Německu jsou tyto výdaje sociálního důchodového pojištění uhrazovány ze státního rozpočtu v době výplaty důchodu. Jak vidíme, v různých zemích se používají různé metody, s dosti různými dopady nejen na rodiče, ale i na veřejné finance.

Koncepce projektu dětské penze jako zvláštní části dávky, vyplácené rodičům za výchovu dětí, může být bez problému zakomponována do jakéhokoliv systému sociálního starobního pojištění. Kvůli této dílčí „penzi“ se nemusí zřizovat nový penzijní pilíř. Co tedy vedlo Sinna či Werdinga k návrhu na ustavení nového penzijního pilíře? Důvodem mohlo být to, že německé sociální důchodové pojištění není univerzálním penzijním systémem, vedle toho zde existují i další systémy konzervativního typu. Dětská penze totiž podle jejich návrhů má být univerzální dávkou; to ovšem nemusí zapadat do konzervativního penzijního modelu. Souvisejícím, obecnějším problémem je i to, že při jakémkoliv návrhu na paradigmatickou penzijní reformu by měl být analyzován celý stávající systém daného státu.

Německo má nemálo koncepčních problémů ve stávajícím penzijním systému: mělo by si především ujasnit, zda chce i nadále konzervativní sociální model (asi můžeme předpokládat, že ano). Jedním z velkých problémů jsou tamní podnikové penze: souběžně totiž funguje pět institucionálních typů, aniž by se vědělo, k čemu je to dobré (zřejmě se jen ví, proč a jak to vzniklo). Z příspěvků do těchto systémů se neplatí pojistné na sociální pojištění - mělo to skončit v roce 2008 (ale neskončilo), což je i na úkor sociálního důchodového pojištění. Německo má jedny z nejvyšších státních subvencí soukromého penzijního spoření na světě! Problémem - nejen z hlediska státních subvencí - je i Riesterova penze, s níž Sinn i Werding počítají jako se zásadním penzijním pilířem pro bezdětné a málodětné rezidenty. Riesterova penze má v praxi nízké výnosy pro klienty a vysoké náklady započtené v produktech; zřejmě i proto byla od roku 2014 zrušena povinnost konverze nasporených peněz na doživotní důchod. Mělo by se také vysvětlit německé specifikum: paralelní existence podpory dětí v rámci Riesterovy penze (typ měkké povinnosti) a v rámci povinného důchodového pojištění, zvláště nyní po zavedení „mateřské penze“ od července 2014; mateřská penze (Mütterrente) je běžně používané označení pro zvýšení ocenění péče o děti z jednoho bodu na dva body u rodiče dítěte, narozeného před rokem 1992.

Zásadní racionalizaci či reformu vyžaduje i český penzijní systém. U veřejných penzí by reforma mohla být jednoduchá - po předchozí „malé“ důchodové reformě se od roku 2015 zjednodušily redukční hranice a odpovídající redukční koeficienty, takže je poměrně snadno možný přechod na univerzální (rovný) důchod a moderní sociální starobní pojištění (NDC).

Ze zkušeností např. Francie a Švédska je zřejmé, že na porodnost a populaci má vliv rodinná politika jako celek. I zde můžeme analogicky rozlišit čtyři sociální modely, omezíme se ale jen na několik základních informací. Německo se významně posunulo od konzervativního modelu rodinné politiky směrem k sociálně demokratickému modelu. Morgan (2013) uvádí, že politiky na úseku práce a rodin byly v posledních letech překvapivě dynamické a expanzivní. Německo (a mj. i Nizozemsko a Velká Británie) investovalo do péče o děti a přijalo další opatření, aby pomohlo rodičům dostat do rovnováhy placenou práci a rodinu. Mezitím došlo ještě k dalším posunům uvedeným směrem - od 1. 8. 2013 má rodič v Německu právo na místo v jeslích pro dítě od jednoho roku věku. I v Česku dochází ke změně politiky: mateřské školky, které byly ve velkém rušeny v 90. letech, se teď začínají obnovovat a znovu stavět; od roku 2014 byla zavedena sleva na dani z příjmů pro „školkovně“.

Problematika ocenění péče o děti v penzijních systémech může být diskutována v souvislosti s rodinnou politikou té které země. Spíše však jde o problém genderové politiky, než o problém rodinné politiky. Ocenění péče

o děti v sociálním důchodovém pojištění nemá, jako všechny nástroje sociální politiky, nějaké jediné správné konstrukční a parametrické řešení. Dětská penze (jako extrémní verze ocenění péče o děti) není a nemůže být podstatným řešením demografického problému německého sociálního důchodového pojištění, nebo českého veřejného „důchodového pojištění“. Je třeba se jaksí „rozhlednout“ po světě a vybrat si či upravit nejlépe celý sociální systém, nebo aspoň ucelený koncept penzijního sociálního modelu.

Výše zmíněné návrhy na zavedení diferenciace pojistného důchodového pojištění podle počtu dětí či na zavedení slev při vyměňování tohoto pojistného podle vzoru daně z příjmů lze chápat jen jako snahu o snížení pojistného pro rodiny s dětmi za každou cenu - bez ohledu na jakýkoliv penzijní systém a také bez zřetele na daň z příjmů, v níž se výživa a výchova dětí ve větším či menším měřítku promítá. Máme-li dnes v Česku daňové zvýhodnění na vyživované dítě v daní z příjmů, tak by bylo zcela nesmyslné totéž zvýhodnění zavádět u pojistného na důchodové či jiné pojištění - když stávající slevu na daní z příjmů můžeme - k dosažení téhož cíle - např. zdvojnásobit. Jestliže někteří (osobně na tomto řešení zainteresovaní) členové Odborné komise pro důchodovou reformu navrhli zavedení diferenciace sazby pojistného na důchodové pojištění podle počtu vyživovaných dětí, tak je zřejmé, že nejsou spokojeni nejen s výší daňového zvýhodnění na vyživované dítě, ale i s jeho konstrukcí - s univerzální absolutní výší slevy (diferencované na první, druhé a třetí dítě od roku 2015) - a fakticky požadují vyšší a na příjmech závislé odpočty od základu daně. Lze to jistě obhajovat konzervativní ideologií, dávat (při jiné příležitosti) za příklad zacházení s dětmi v německém či francouzském systému daně z příjmů. Je ale zcela nesystémově deformovat pojistné podle jakéhokoliv modelu daně z příjmů.

Závěr

Projekty dětské penze jsou lákavým řešením demografického problému v rámci penzijního systému v některých zemích. Toto řešení je však více než problematické již vzhledem k existujícímu mixu penzijních sociálních modelů např. v Německu a v Česku. Systémový přístup k volbě penzijních pilířů vyžaduje se primárně věnovat analýze celého penzijního systému v dané zemi. Německo by si mělo ujasnit, zda do budoucna chce aplikovat konzervativní model včetně toho, jaký cílový náhradový poměr má být v penzijním systému státních zaměstnanců a v základním systému sociálního důchodového pojištění v soukromém sektoru. Ujasnit si, jakou podobu a strukturu mají mít podnikové penze. A co udělat s Riesterovou penzí, která nespĺnila očekávání a patří do neoliberalního modelu. Až nálezitě má smysl uvažovat o případném zásadním rozvinutí Riesterovy penze jako zvláštního penzijního pilíře pro bezdětné a rodiče méně než tří dětí.

NDC je moderním produktem sociálního starobního pojištění, doporučeným ex-

perty Světové banky, a součástí jeho plnohodnotné verze je i automatický stabilizační mechanismus, který reaguje jak na demografické tendence a výkyvy, tak i na ekonomický vývoj v dané zemi. V krajním případě se tak valorizace účtu ekonomicky aktivního klienta i indexace již vyplácených penzí (vypočtených podle projekcí dožití jednotlivých generací a kohort) může dostat i do záporných hodnot; v reálu lze předpokládat vysoký stupeň konkurenceschopnosti ve vztahu k povinnému soukromému penzijnímu pojištění. K plnohodnotné verzi systému NDC patří i příspěvky na péči o děti, financované z daní, připisované na účet rodiče a ukládané do rezervního fondu NDC. Stávající český systém veřejného „důchodového pojištění“ lze velmi snadno transformovat na dva penzijní pilíře: solidární pilíř (univerzální důchod) a pojistný pilíř (NDC).

Pro pozitivní populační vývoj má zásadní význam státní rodinná politika, celý systém práv, služeb a dávek pro rodiny s dětmi. Zde došlo v Německu, Česku i v dalších zemích v posledních letech k mnoha zlepšením některých jednotlivých dávek i celého systému. I zde je důležitá volba odpovídajícího sociálního modelu, což se promítá i do konstrukce daně z příjmů. Konstrukce pojistného na sociální důchodové pojištění je dána koncepcí tohoto pojištění, nemůže být deformována populačními hledisky. Návrhy na diferenciaci pojistného podle počtu vyživovaných dětí a návrhy na zavedení zvýhodnění na vyživované děti při vyměňování pojistného lze v plném rozsahu realizovat v rámci daně z příjmů. Důchodové pojištění není nástrojem rodinné politiky, může však přispět k realizaci genderové politiky - prostřednictvím příspěvků za péči o děti, zvyšujících důchody rodičů a financovaných z obecných daní (nikoliv tedy z pojistného).

Literatura:

- Barr, N., Diamond, P. *Reforming Pensions. Principles and Policy Choices*. Oxford: Oxford University Press, 2008.
- Börsch-Supan, A., Wilke, Ch. *The German Public Pension System: How It Will Become an NDC System Look-Alike*. In: Holzmann, R., Palmer, E.: *Pension Reform. Issues and Prospects for Non-financial Defined Contribution (NDC) Schemes*. Washington: The World Bank, 2006.
- Cigno, A. *How to Avoid a Pension Crisis: A Question of Intelligent System Design*. IZA Policy Paper No. 4. Institute for the Study of Labour, 2009. [cit. 2015-1-21] Dostupné z: <http://ftp.iza.org/pp4.pdf>
- Esping-Andersen, G. *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. Cambridge: Polity Press & Princeton: Princeton University Press, 1990.
- Fenge, R., Weiszäcker, J. von. *Mixing Bismarck and Child Pension Systems: An Optimum Taxation Approach*. CESifo Working Paper No. 1751, 2006. [cit. 2015-1-21] Dostupné z: http://econpapers.repec.org/paper/cesceswps/_5f1751.htm
- Hampel, O. *Společenské ocenění nákladů na děti a odstranění disproporce na trhu práce*. Narovnání přirozených ekonomických vztahů mezi generacemi a v rámci celé společnosti. Sborník ze semináře KaP Velehrad, 2013. [cit. 2015-1-21] Dostupné z: http://hkap.cz/prilohy/velehrad_2013/html/2_so_03_hampel.html
- Holzmann, R., Palmer, E., Robalino, D., eds. *Non-financial Defined Contribution Pension Schemes in a Changing Pension World. Volume I: Progress, Lessons, and Implementations*. Washington: The World Bank, 2012.

- Holub, M., Šlapák, M. *Alternativní formy podpory rodin s dětmi v sociálním pojištění*. Praha: VÚPSV, 2010. [cit. 2015-1-21] Dostupné z: http://praha.vupsv.cz/Fulltext/vz_317.pdf
- Hyzl, J., Rusnok, J., Řezníček, T., Kulhavý, M. *Penzijní reforma pro Českou republiku. (Inovativní přístup)*. ING Česká a Slovenská republika, 2004. [cit. 2015-1-21] Dostupné z: http://www.skvara.cz/_cw_files/d%25%AFchodov%25%A1%20reforma/ing_navrh_penzijnj_reformy/69/66/742c52d81bf40ba8e83d9c38d1aefaa81121206669/INGnavrhpenzijnjireformy.pdf
- Kreuter, V., Slupina, M., Klingholz, R. *Die Zukunft des Generationenvertrags. Wie sich die Lasten des demographischen Wandels gerechter verteilen lassen*. Discussion Paper 14. Berlin: Berlin-Institut für Bevölkerung und Entwicklung, 2014. [cit. 2015-1-21] Dostupné z: http://www.berlin-institut.org/fileadmin/user_upload/Zukunft_des_Generationenvertrags/Zukunft_des_Generationenvertrags_Online.pdf
- Marin, B. *Welfare in an Idle Society? Reinventing Retirement, Work, Wealth, Health, and Welfare. A Primer on Re-Designing Social Security to Cope with Global Ageing and 21st Century Pension Future: Austria as a Case in Point*. Farnham: Ashgate Publishing, 2013.
- Morgan, K. J. *Path Shifting of the Welfare State. Electoral Competition and the Expansion of Work-Family Policies in Western Europe*. World Politics, 2013, Vol. 65, No. 1.
- MPSV. *Reakce na studii myšlenkového centra IDEA „Penzijní dluh: Brímě mladých“*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky, 2011. [cit. 2015-1-21] Dostupné z: <http://socialniporadce.mpsv.cz/files/clanky/278/reakce.pdf>
- OECD. *Pensions at a Glance 2013. OECD and G20 Indicators*. Paris: OECD Publishing, 2013.
- Rusý, P., Zborník, P., Fiala, T. *Návrh penzijní reformy (verze se zohledněním výchovy dětí v průběžném systému)*. Praha: CESTA Centrum pro sociálně-tržní ekonomiku a otevřenou demokracii, 2011.
- Schmähl, W. *Alterssicherungspolitik in einer alternden Bevölkerung. Anmerkungen zur Situation in Deutschland*. Politische Studien, 2002, Vol. 53, No. 2.
- Schneider, O. *Penzijní dluh: Brímě mladých*. Studie IDEA. Praha: Národohospodářský ústav AV ČR, 2011. [cit. 2015-1-21] Dostupné z: http://idea.cerge.ei.cz/documents/Studie_2011_02_Penze.pdf
- Schreiber, W. *Existenzsicherheit in der industriellen Gesellschaft. Unveränderter Nachdruck des „Schreiber-Planes“ zur dynamischen Rente aus dem Jahr 1955*. Köln: Bund Katholischer Unternehmer, 2004. [cit. 2015-1-21] Dostupné z: <http://flegel-g.de/PDF/disk28schreiber.pdf>
- Sinn, H.-W. *The pay-as-you-go pension system as fertility insurance and an enforcement device*. Journal of Public Economics, 2004, Vol. 88.
- Sinn, H.-W. *Das demographische Defizit - die Fakten, die Folgen, die Ursachen und die Politikimplikationen*. Ifo Schnelldienst, 2013, Vol. 66, No. 21.
- Sinn, H.-W. *Land ohne Kinder - die Fakten, die Folgen, die Ursachen und die Politikimplikationen*. Vortrag vor der nordrhein-westfälischen Akademie der Wissenschaften. Düsseldorf, 2014. [cit. 2015-1-21] Dostupné z: https://www.cesifo-group.de/ifoHome/events/individual-events/Archive/2014/vortrag-sinn-lmu-20141215/main/05/text_files/file/document/Vortrag-Sinn-2014-Land-ohne-Kinder.pdf
- Vostatek, J. *Liberální penzijní model a sociální penze*. FÓRUM sociální politiky, 2011, No. 2.
- Walker, A. a kol. *The New Generational Contract. Intergenerational Relations, Old-Age and Welfare*. London: UCL Press, 1996.
- Werding, M. *Familien in der gesetzlichen Rentenversicherung: Das Umlageverfahren auf dem Prüfstand*. Gütersloh: Bertelsmann Stiftung, 2014. [cit. 2015-1-21] Dostupné z: http://www.bertelsmann-stiftung.de/cps/rde/xbcr/SID-3C3F7D36-1F449E9A/bst/xcms_bst_dms_39223_39224_2.pdf

Příspěvek byl vytvořen v rámci grantu VŠFS v roce 2014, č. 7765 financovaného z institucionální podpory výzkumné organizace.

Autor působí na VŠFS.